Alp 2164
L.arch.

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

mokslas menas literatūra

DRAUGAS
ANTROJI DALIS / 1984
GRUODŽIO MĖN. 15 d. / DECEMBER 15, 1984
PART TWO — Nr. 248(46)

Šiame numeryje:

Jurašas supažindina niujorkiečius su nauja lenkų pjese.
Kanauninkas Juozas Tumas—Vaižgantas iš 50 metų atstumo.
Nuomonės ir pastabos.
Petravičius — kūrėjas romantikas.
Marijos Stankus-Saulaitės eilėraščiai.
Nauji leidiniai.
Kultūrinė kronika.
„Ar atminsi?" — Danos Stankaitytės nauja dainų plokštelė.
Paskutinė Vinco Kazoko kelionė.
Venancijaus Ališo poezijos rinktinė.
1984 metų LB literatūros premija.

Kanauninkas Tumas — Vaižgantas iš 50 metų atstumo

ANTANAS GUSTAITIS

Ištarus žodį „kanauninkas", mintis jau lyg ir savaime krypsta į daug platesnę temą — į aplamai istorinį kunigų vaidmenį mūsų literatūroje ir visuomeniniame gyvenime, nes tuose rėmuose gal ir čia prisimenamas Juozas Tumas-Vaižgantas daug labiau išryškėtų. Tad leiskite bent keliais įžangos žodžiais nuklysti kiek į šalį tam istoriniam vaizdui paryškinti.

Na, sakykime, kad koksai skeptiškas pagonis galėtų net pasipiktinęs klausti, ar kartais ne per aukštai ta krikščionių kunigo statula yra keliama mūsų kultūros piliakalnyje? Juk lietuviai dar ir prieš karaliaus Mindaugo protėvio laikus turėjo savo religiją, dainas, pasakas, margino gražiomis kriputėmis pienpuodžius ir kardų rankenas, puošė žirgus ir moteris puikiausiais blizgučiais ir žvangučiais. O apkrikštyta Lietuva buvo paskutinė Europoje, tą krikščionybę priėmė nenoriai, ir ji dar ilgai neprigijo. Pavyzdžiui, dar mano senelis XX amžiaus pradžioje apsireikšdavo netgi tikresniu pagoniu negu Vytautas Alantas. Jis, murmėdamas po vešliais ūsais tik jam vienam žinomus slaptažodžius, šlovindamas pasirinktą pypkei užsidegti žariją, sėjo ir derlių rinko pagal menulio atmainas, glostydavo rupūžę, o iš visų krikščioniškų tikėjimo tiesų mokėjo tik pirmuosius du sakinius „Tėve mūsų, kurs esi danguje" ir „Sveika Marija, mylistos pilnoji", kuriuos, paeiliui kartodamas, meldėsi tik naktį, kai bijodavo griaustinio ir velnio.

Deja, nei mūsų ir svetimų romantikų išgarbintieji vaidilos, nei krivių krivaičiai ir nei kiti senų laikų kultūriniai raganiai nepaliko mums jokios į aukuro akmenį įkaltos maldelės šventajam žalčiui, o vaidilutės — nei vieno lyrinio nelaimingos meilės posmelio, savais hieroglifais įbraižyto į ašaruvę. Taigi, norite ar ne, tiktai krikščionybės platintojų buvo pradėta mūsų pirmykštė raštija, o taip pat ilgai ugdyta ir žymiai vėlesnių laikų literatūra.

Tad nenuostabu, kad šiandien net ir kovingi antireliginiai tarybininkai nė nebando užmaskuoti ar ištrinti istorinės tiesos, jog pirmosios lietuviškos knygos „Catechismusa Prasty Szadei" autorius Martynas Mažvydas buvo evangelikų kunigas, Didžiojoj Lietuvoj išleistos gimtąją kalbą aukštinančia prakalba išgarsėjusios „Postilės" vertėjas Mikalojus Daukša — Žemaičių kanauninkas, lietuvių pasaulinio turinio grožinės literatūros pradininkas „Metų" autorius Kristijonas Donelaitis — kunigas, „Anykščių šilelio" poemos kūrėjas Antanas Baranauskas — kunigas, erotinės lyrikos poetas Antanas Vienažindis — kunigas, išdaigingasis poetas Antanas Strazdas — kunigas, tautinio atgimimo dainius Maironis — kunigas, literatūros kritikas A. Dambrauskas - A. Jakštas — kunigas ir ilgoje eilėje kitų kunigų — Juozas Tumas-Vaižgantas irgi kunigas.

O štai kiek dar būtume turėję skambaus vardo kunigų, jeigu ir kiti dabar įžymiausieji mūsų kūrėjai ir veikėjai būtų nepasipriešinę tėvų valiai ir ryžęsi geriau kentėti vargą, badą ir džiovos grėsmę negu įsivilkti į kunigo sutaną: Joną Basanavičių tėvai stūmė į kunigus. Vincą Kudirką — į kunigus. Praną Vaičaitį — į kunigus. Joną Biliūną — į kunigus. Antaną Vienuolį — į kunigus. Petrą Vaičiūną — į kunigus. Liudą Girą — į kunigus. Vincą Krėvę — į kunigus. Jurgį Baltrušaitį — į kunigus, Albiną Herbačiauską — į kunigus. Iš Balio Sruogos motina tikėjosi susilaukti kunigo. Mūsų laikais išgarsėjusį „tarybinį žvalgą" Juozą Mikuckį tėvai varė į kunigus. Įžymusis lietuvių komunistų vadas Vincas Kapsukas — išmestas iš Seinų kunigų seminarijos. Gal čia nereikėtų nė priminti poeto Vinco Mykolaičio-Putino, kuris, jau įšventintas, iš kunigų luomo pasitraukė. Na, o dėl šventos teisybės negalima nutylėti, kad ir prez. Antanas Smetona jau buvo išlaikęs egzaminus į Žemaičių kunigų seminariją ir tik prieš josios slenkstį sustojo neįženges.

Tad dabar galite patys pamąstyti ir įsivaizduoti tuos mūsų kultūrinio gyvenimo vingius, laimėjimus ar nuostolius, jeigu visi šioje litanijoje išvardinti kūrėjai būtų virtę provincijos parapijų kamendoriais, klebonais, o Vincas Kapsukas gal net ir vyskupu... Laimei, ne visi pašauktieji ir nepašauktieji kunigai lygiai susitaikė su savo likimu, ne visi užsisklendė tik dvasininko pareigų apskritime ir atsiribojo nuo kitų savo tautos reikalų bei šio pasaulio pagundų. Maironis, nors egotistiniuose eilėraščiuose ir padūsaudamas, savo patriotine kūryba iškilo į tautos laisvės misionierius ir pranašus. Vincą Mykolaitį-Putiną poetu ir aplamai rašytoju išugdė jo, kunigo, konfliktai su savimi, minčių ir jausmų disonansai, svyravimai ir skaudūs apsisprendimai. Kiti — tyliai kentėjo, breviorium užsidengę nuo pasaulio akių, stiprino savo valią darbštumu, bet kūryboje išliko blankesni.

Juozas Tumas — Vaižgantas (1869.IX.20 — 1933.IV. 29)

Iš jų tik Juozas Tumas-Vaižgantas, nors ir turėjęs net gerokai daugiau pagrindo nusivilti savo pasirinktuoju luomu, kantriai derino savyje ir kunigą, ir rašytoją, ir mokslininką, ir nepaprastai judrų visuomenės veikėją. O dar įdomiau, kad savo gyvenime ir literatūroje jis išliko toks jokių smūgių nepritrenkiamas optimistas, kokio į jį panašaus kito beveik neturime. Tai lyg mūsų vadinamajame kultūriniame darže, priaugusiame krapų, pomidorų, raudonų burokėlių, greta dar kiauliadilgių, durnaropių ir varnalėšų, stiebtųsi aukštai iškėlusi brylių auksinė saulėgrąža, kurią jau iš tolo regime.

I. KUNIGO, RAŠYTOJO IR VISUOMENININKO ASMENYBĖ

Netikslinga būtų kalbėti tiktai apie kūrybą, o visai nekreipti dėmesio į patį kūrėjo asmenį. Tai tas pat, kaip vertinti lakštingalos balsą, o visai užmiršti paukštelį, iš kurio tas balsas sklinda. Tad pradžioje žvilgtelėkime į Tumą-Vaižgantą nors tokį, kokį jį daugelis kauniečių patys esame ne kartą matę. Į vaikštinėjantį drauge su poetu Maironiu ir asketiškuoju literatūros kritiku Adomu Jakštu Kauno Nemuno pakrantėje, miestiečių nuo senų laikų vadinamoje „Cimbruvkoje", jų pamėgtame atgaivos ruoželyje.

Netoli jie trise nužygiuodavo darnioje rikiuotėje. Matyt, svarstant kurią nors problemą ar skiriantis nuomonėms, Vaižgantas tuoj išbėgdavo į priekį ir, trependamas šonu ar ir visai atbulas, taip entuziastingai barstydavo savo kolegoms argumentus ar dėstydavo savąją teisybę, dar sustiprindamas ją rankų mostais ir baltutėlės galvos krustelėjimais, kad tokia gyvybinga scena atkreipdavo ir pašaliečių akis ir gundydavo, paskui juos sulėtinus žingsnį, bent paskirų žodžių pasiklausyti.

Netoli Vaižgantas vienas ramiai nukeliaudavo ir senamiesčio Gardino gatve, vedančia į Kauno centrą. Tik žiūrėk — iš skersgatvio ar tarpdurio jau ir prišoko prie jo koks vešlesnės barzdos žydelis, jau sustabdė arba, ir drauge skersas eidamas, taip karštai jam aiškina savo rūpesčius, kaip geriausiam savo draugui ar net atviriau negu rabinui. Mat, Vaižgantas buvo visų „nužemintųjų ir nuskriaustųjų" priebėga: savivaldybės įsakymais įskaudintų, valdžios per kietai sutramdytų, įkalintų dėl priešiškos politinės veiklos, išmestų iš tarnybos, sunervintų cenzūros, norinčių pasiskolinti pinigų ir visiems žinomų agnostikų, trokštančių kiek galima tyliau ir slapčiau tik „pas Tumą" bažnytiniai susituokti.

Bet toksai buvo jau nepriklausomybės dienų Vaižgantas. Jau visiems pažįstamas rašytojas, tautai nusipelnęs draudžiamos spaudos redaktorius ir jos laisvės kovotojas, universiteto docentas, istorinės Vytauto Didžiojo bažnytėlės rektorius, nors, kaip ir Maironis, jaunosios kartos šešėlio gal kiek ir pritemdytas, o vis tiek įpareigojantis net ir labai tingią ministerio ranką pagarbiai pakelti prieš jį kietą skrybėlę. Deja, visa tai — jau artėjant į „per skaudus į garbę" ilgos kelionės pabaigą.. Tad žvilgtelėkime nors prabėgom į šį nepaprastai judrų ir pavydėtinai ištvermingą Svėdasų optimistą, keliaujantį per lietuviškąjį pasaulį kiek anksčiau.

Žinoma, nedaug dar būtų tos vadinamosios ,,pažintinės naudos", išklosčius, kad Juozas Tumas, vėliau pasirinkęs Vaižganto slapyvardį, gimė 1869 m. rugsėjo 20 d., per pat sumą, Maleišių kaime, Svėdasų valsčiuje, žavingos Anykščių srities gamtos prieglobstyje. Arba — kad buvo dešimtasis iš eilės vaikelis, jau iš anksto vadinamas „kunigėliu", o baigęs Daugpilio realinę gimnaziją ir Kauno kunigų seminariją, 1893 m. tapo ir tikru kunigu. Nuostabesnė yra jo nepriblėstanti tėvynės meilė, jo kūryba ir nuo pat jaunystės nenutrūkstanti kova dėl lietuvių kultūros, kurioje caro priespaudos laikais nuolat jį lydėjo sulenkėjusių konfratrų neapykanta, nutautusių dvarininkų skundai, ir tokios pat sulenkėjusios dvasinės vyriausybės nesiliaujantis stumdymas po įvairiausius Lietuvos užkampius.

Dar kunigų seminarijoje Juozas Tumas palaikė glaudžius ryšius su tenykščiais sąmoningais lietuviais, skaitė knygnešių atgabenamą draudžiamąją spaudą ir pats bandė į ją rašyti. Vos baigęs kunigų seminariją, 1894 m. jis paskiriamas į aplenkėjusio ir arogantiško klebono ir tokių pat vikarų valdomą Mintaujos lietuvių parapiją. Čia Tumas jau pirmomis dienomis metėsi į lietuvišką veiklą, susidraugavo su pasauliečiais, net liberalais, bandė platinti lietuvišką spaudą, rašė ir slaptuose susirinkimuose skaitė savo pirmuosius kūrinius. Toksai lietuviškas sąjūdis

(Nukelta į 2 psl.)

Kertinė Paraštė

Jurašas supažindina niujorkiečius su lenkų pjese

Šių metų lapkričio mėn. 12 d. New Yorko Playwrights' Horizons teatre kviestinė publika buvo supažindinta su nauja lenkų dramaturgo Janušo Glowackio pjese „Fortinbrasas pasigeria". Šį veikalą pristatyti ėmėsi Open World Theatre Co. — „Atviro pasaulio teatro bendrovė", kuri stengiasi įvesti į sceną užsienyje cenzūros uždraustas dramas. Pjesės skaitymą režisavo Jonas Jurašas.

Lenkijoje pagarsėjęs savo romanais, novelėmis ir dramomis, Glowackis taip pat parašė daugelį kino scenarijų, įskaitant „Musių medžioklę", kurią nufilmavo Andžiejus Wajda. Glowackio raštais ypačiai domėjosi lenkų cenzūra, uždraudusi kai kuriuos jo scenarijus ir neleidusi išleisti jo romano „Duok mums šią dieną", kuriame vaizduojamas 1980 metų rugpjūčio mėnesio streikas Gdansko Lenino vardo laivų statykloje. Paskutinioji Lenkijoje pastatyta Glowackio pjesė „Pelenė" Solidarumo sąjūdžio klestėjimo metu buvo vienu laiku vaidinama penkiuose Lenkijos teatruose. Glowackiui besilankant Londone, kur jo „Pelenė" buvo statoma anglų kalba, Lenkijoje buvo paskelbta karinė būklė ir Glowackis pasiliko Vakaruose. Savo naujausią pjesę „Fortinbrasas pasigeria" jis parašė jau Jungtinėse Amerikos Valstybėse.

Ši Glowackio pjesė priklauso savotiškam žanrui — pro ypatingą Rytų Europos patirtį perkoštam Šekspyrui. „Hamleto" Danija čia tėra imperialistinės Norvegijos satelitas; Polonijus — kvislingas, Ofelija tarnauja norvegų saugumui. Pjesės norvegai uoliai vaduoja visus savo kaimynus ir savo karaliui sega vis naujus „vaduotojo" titulus. Norvegų saugumas stengiasi sustabdyti iš užsienio besiskverbiančią „dekadentišką" įtaką. Visi norvegai vienas kitam vilkai; jų gyvenimas nesibaigianti intriga ir kasdienė kova už būvį. Norvegijos piliečiai taip įpratę prie saugumo priežiūros, kad jie nebesugeba kalbėtis, kai jų niekas nesiklauso — jų mintys susipainioja. Kaip Jagodos — Ježovo — Berijos rituale, saugumo vadai smaugia vienas kitą.

Glowackio pjesė persunkta būdingo tamsaus Rytų Europos humoro ir parašyta aitriai ironišku tonu. Pavyzdžiui, norvegų tardytojas aiškina, kad „mažosios tautos", kaip lapiai ir danai, pridaro daugiausia bėdų: „Kai juos mėgini nukankinti, jie nepaprastai susijaudina". „Kodėl jūs užpuolėt Lapiją, sudeginot gyventojus, vaikus ir motinas?" — klausia danų pasiuntinys. „Jie to prašė", — atsako norvegų saugumo vadas. Tokios frazės dažnai primena ir Lietuvoje gerai žinomo lenkų rašytojo Stanislawo J. Leco aforizmus.

Vyriausias pjesės veikėjas, Norvegijos sosto įpėdinis Fortinbrasas, slaptomis bjaurisi tokia santvarka, bet jaučiasi bejėgis ją pakeisti ir skandina savo neviltį alkoholyje, kuriame plūduriuoja ir visa Norvegija. Jis susitinka su Hamletu, bet tiedu jautrūs ir dori žmonės nesugeba sustabdyti tironijos girnų. Šekspyrinio „Hamleto" paskutinę sceną ir dialogą surašo norvegų saugumas. Suklastojami ir paskutinieji Hamleto žodžiai — jis, neva, prašo, kad norvegai okupuotų jo tėvynę ir „neleistų jai įgrimsti į chaosą".

Įtaigaus teksto, Jurašo režisūros ir žinomų aktorių — Robert Harperio, Hario Yulino ir kitų — dėka, pjesės skaitymas New Yorke nuskambėjo įspūdingai. Aktorių tarpe buvo ir lietuvis Arūnas Ciuberkis. Trumpą Hamleto vaidmenį interpretavo šiuo metu New Yorke gastroliuojąs garsusis anglų aktorius Derek Jacobi, vaidinęs pagrindinį vaidmenį 1980 metais Jono Jurašo Broadway pastatytoje Nikolajaus Erdmano komedijoje „Savižudis". Mišri publika Glowackio Norvegijoje netruko atpažinti „brandaus socializmo" tėvynę. Lietuviams ir kitiems Rytų europiečiams ypatinga ironija nuskambėjo žodžiai, kad „danų tauta šimtu nuošimčių remia disidentų palaidojimą; ji laiminga ir dėkinga už sėkmingą okupaciją..." Niūrią Glowackio viziją įkvėpė 1981 metais Lenkiją apgaubusi totalitarinė naktis, kurion autorius perkelia Šekspyro veikėjus.

al-s

Iš Jono Kuprio nuotraukų serijos „Kaimas", kuri buvo rodoma tryliktojoje metinėje lietuvių fotografų parodoje 1984 m. spalio mėn. 26 d. — lapkričio mėn. 4 d. Ciurlionio galerijoje, Jaunimo centre, Chicagoje.

Juozas Tumas — Vaižgantas iš 50 metų atstumo

(Atkelta iš 1 psl.)

apkiautusiems parapijos vadams buvo nepakenčiamas. Tad netrukus nenuolaidusis jaunas kunigėlis susipyko su dekanu baronu Roppu ir 1895 m. buvo perkeltas į Mosėdį. Iš pradžių atrodė, kad šiame Žemaitijos užkampyje lietuviškam kultūriniam ir politiniam darbui bus daug patogesnės sąlygos. Čia plačiai sklido pogrindinė lietuvių literatūra, veikė slaptos organizacijos, kunigavo „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgos" redaktorius K. Pakalniškis ir buvo daugiau lietuvišką veiklą remiančių žmonių. Mosėdyje Vaižgantas pradėjo redaguoti ir „Tėvynės sargą", kurio gerą dalį tekdavo pačiam ir prirašyti. Bet jo broliui Jonui su 600 šio laikraščio egzempliorių įkliuvus į žandarų rankas, prasidėjus tardymams ir iškilus bylai, redaktoriaus situacija pasidarė pavojinga. Vaižgantui gresė penkerių metų ištrėmimo bausmė, ir bičiuliai siūlė bėgti į Ameriką. Bet po didelių pastangų jis buvo paliktas tik griežtoje policijos priežiūroje ir iš tėvynės niekur nebėgo.

1898 m. jis perkeliamas vikaru į Kulius, kurių miškingoje apylinkėje jis dar intensyviau organizavo draudžiamų knygų platinimą, toliau redagavo „Tėvynės sargą" ir dar pradėjo leisti žurnalą „Žinyčią". Deja, netrukus sulenkėjusių dvarininkų ir kunigų liežuviu jis buvo apskųstas vyskupui Paulioniui, ir vėl teko kraustytis. 1901 m. Lietuvos lenkintojų nekenčiamas Vaižgantas perkeliamas į Micaičių parapiją kuratu, bet ir vėl vadinamajam „litvomanų sąjūdžiui" priešingo klebono jis apskundžiamas dvasinei vyriausybei, kad neva nusikalstąs Bažnyčios kanonams: klausąs išpažinties ne klausykloje, o bet kur kitur. Nors konsistorijos teismo jis buvo išteisintas, bet, tik 10 mėnesių šiame užkampyje pavargęs, 1902 m. jau išstumiamas į Vadaktėlius, iš ten 1905 m. į Sidabravą, o po 3 mėnesių — į Stakius.

Vadaktėliuose Vaižgantas sulaukė 1905 metų revoliucijos ir Didžiojo Vilniaus seimo, kuriame jis labai aktyviai dalyvavo, o sugrįžęs bandė vykdyti seimo nutarimus. Vadaktėliuose norėjo steigti „Penktųjų teismą", Sidabrave — statyti senelių prieglaudą, Stakiuose sukūrė „Ūkininkų ratelį", Telšių policijos viršininko liudijimu, Naujamiesčio turgaus aikštėje kvietė žmones nemokėti valstybės mokesčių, neleisti valstybei pardavinėti svaiginamųjų gėrimų ir ragino su valdininkais kalbėti tik lietuviškai. Gaila, revoliucinis sąjūdis greitai buvo nuslopintas, sustiprėjo caro valdžios reakcija, ir Lietuvoje revoliucionieriai pradėti gaudyti ir bausti. Dėl to ir Vaižgantui jau buvo sudaryta byla, kuri galėjo blogai baigtis. Bet jis buvo iš tos grėsmės vėl šiaip taip išpainiotas, nukištas toliau nuo valdžios akių ir vyskupo sudraustas. Kaip patsai laiške Adomui Jakštui rašo, po šios revoliucijos — „vyskupas... su visu nebetveria kailyje. Man ypatingu raštu įsakė namie sėdėti, kad įtekmės ant kitų nedaryčiau".

Pradėjus leisti pirmąjį lietuvišką dienraštį „Vilniaus žinias", J. Tumas 1906 m. buvo pakviestas jų redaktoriumi, o šiam laikraščiui sustojus, drauge su Antanu Smetona ir kitais įsteigė tautinės minties laikraštį „Viltį". Bet ir čia šiam nenuilstančiam spaudos darbuotojui nesisekė pastoviau įsikurti: už aštrius straipsnius, nukreiptus prieš bažnyčią lenkinančius kunigus, 1911 m. jis buvo iš Vilniaus vyskupo išguitas Laižuvos klebonu.

Nuo čia Tumas-Vaižgantas juda jau ne sulenkėjusios dvasinės vyriausybės ir skundikų stumdomas, o savo valia vykdydamas lietuviškos veiklos uždavinius ir vėliau stiprindamas nepriklausomos Lietuvos kultūros pagrindus. Po trijų mėnesių iš Laižuvos jis išvyksta į Ameriką „Saulės" namų statybai aukų rinkti, grįžęs 1915 m. pakviečiamas į Petrapilio lietuvių komitetą karo pabėgėliams šelpti, 1917 m. dalyvauja Pasaulio lietuvių konferencijoje Stockholme, 1918 m. grįžęs į Lietuvą, įsijungia į „Lietuvos aido" redakciją, 1920 m. paskiriamas Vytauto Didžiojo bažnyčios rektoriumi, 1922-1929 m. dėsto lietuvių literatūros istoriją Lietuvos universiteto humanitarinių mokslų fakultete, o išėjus į pensiją 1933 m. balandžio 29 d. amžinai sustojo ligi paskutinio dūžio Lietuvą mylėjusi jo širdis. Šis Didysis Lietuvis, papuoštas kanauninko titulu, garbės doktoratu ir atlygintas jokių politinių režimų ir svetimų okupacijų neišblėsinamu savo tautiečių dėkingumu, buvo palaidotas Vytauto Didžiojo bažnyčios rūsyje, kaip ir derėtų ne tiktai kunigui, bet ir istoriniam kunigaikščiui.

Jau vien čia suminėti sausi biografijos faktai akivaizdžiai liudija, kad Juozas Tumas-Vaižgantas yra nė iš tolo neprigretinamas prie senosios kartos kunigų, kurie, pradėdami karjerą, su savo klebonais ir sulenkėjusiais dvarininkais lošė proferansą ar vintą, ragavo krupniką, aklai pataikavo savo dvasinei vyriausybei, kol patys sulenkėję įsėsdavo į atlašią klebono kėdę ir toliau lenkindavo parapiją.

Vaižganto drąsa, veiklumas ir lietuvių tautos laisvės idealų didesnis vertinimas už savo asmenišką labą ir dvasininko ateities perspektyvas rodo, kad jam jokios lemiamos įtakos nepadarė nei sulenkėjusi kunigų seminarija, nei senų klebonų policinė dresūra ir nei dvasios polėkius apribojanti kunigo sutana. Na, gal tik tiek, kad į jo skambią, žodingą ir taisyklingą Svėdasų valstiečio lietuvių kalbą įsibrovė lenkiškas priežodis „pani", kaip mes, angliškai galvodami, kartais vis įterpiame „you know".

O ano meto kunigų seminarijos auklėjimas tikrai galėjo nuo pat pradžios užslopinti tokio jaunuolio pasaulietiškus interesus ir visą jo gyvą asmenybę įguldyti į sarkofagą. Kad galėtume geriau įvertinti Juozo Tumo įgimtąjį gajumą ir atsparumą kunigų seminarijos slėgiui, bent trumpai paklausykime, kaip tą dvasininkų auklėjimą vaizduoja Putinas-Mykolaitis, pats buvęs kunigas ir poetas ir taip pat vos išlikęs neįšaldytas į bendrą modelį:

„... Dvasinio auklėjimo diegte diegiamas nusižeminimas ir kuklumas anaiptol nežadina kūrybinės iniciatyvos. Nusižeminimo įsakymas, baimė pasikelti į puikybę jautrų jaunuolį idealistą verčia išsižadėti drąsių svajonių, plačių užsimojimų ir sumanymų, — o be to jo minties ir jausmo gyvenimas toks siauras! Medituoki tik savo menkystę, manyk, kad tu esi visų paskutinis, ir nedrįsk kėsintis pasaulinės garbės vainiko. Emocinio gyvenimo susiaurinimas ypač žalingai turi atsiliepti kiekvieno talento augimui. Dvasinės seminarijos auklėtiniui ir vėliau jaunam kunigui nuodėmės grasa užginti žmoniškiausi ir kūrybiniu atžvilgiu vaisingiausi meilės jausmai. O kiek dėl to tampa bergždžiai išeikvotų psichinių ir fizinių pajėgų titaniškoj kovoj prieš savo pačio prigimtį! Reikia nepaprastai gajos širdies, didelių dvasios išteklių, kad po viso to būtų dar pakankamai gyvos vaizduotės, emocijos ir entuziazmo kūrybiškai menu save pareikšti".

Bet Tumas-Vaižgantas šią dvasininkų „marinų treniruotę" išlaikė daug geriau negu pats Putinas-Mykolaitis. Jis įveikė savo sielos konfliktus, neišsivilko iš kunigo sutanos, o taip pat neprarado savo pasaulietiškų idealų ir tautinio aktyvumo bei kūrybingumo. Putine kunigas sugniužo dėl jo uždaresniame suvalkiečio charakteryje susikoncentravusio vidaus spaudimo, o Vaižgantas, būdamas iš prigimties šviesiai linksmas ir atviras aukštaitis, gal trumpiau analizavo ne mažesnes savo asmeniškas kančias ir mintis ir energiją nukreipė nuo savęs į šviesesnę Lietuvos kultūrinę ir politinę ateitį. Be to, jo kentėjimai kiek išsigaruodavo, ir pasiskundus patikimam bičiuliui, o kartais net ir stipriau išsikeikus širdžiai palengvinti. O tą jo sielos pragarą ypač iškalbingai vaizduoja laiškai, išlikę jo artimųjų archyvuose.

Pavyzdžiui, 1905 m. vasario 16 d. laiške prel. A. Dambrauskui-Jakštui jis rašo: „Vergai esame kits kito: kamendoriai klebonų, klebonai džiakonų, džiakonai kanauninkų, pralotai vyskupo. Aš baigiu trokšti šioje garbingoje atmosferoje". O kitame rašte apie savo įkyrėjusį kleboną net ir visai piktai prabyla: „...Kanauninkas Styra, kad jam didis pilvas persprogtų, mindžioja mane su purvinu savo batu kasdieną. Kenčiu dantį sukandęs ir ašaras rydamas. Po dukart ant dienos pasigaili, kad nesi svietiškame stovyje ir negali už brutališkumą su kreslu drožti į kaktą".

Pirmieji Tumo-Vaižganto žingsniai į literatūrą prasidėjo 1890 m. nuo korespondencijų ir smulkių rašinėlių į „Žemaičių ir Lietuvos apžvalgą", kai jis mokėsi dar kunigų seminarijoje. Deja, nors buvo jau gerokai susipažinęs su rusų literatūra ir dailiojo žodžio meną labai mėgo, bet savo paties pirmaisiais bandymais nusivylė ir ilgokai nieko nerašė. Laimei po kelerių metų jo žurnalistinė pagunda tiek sustiprėjo, kad iš šio kuklaus pradinio „plunksnagraužio", laikui bėgant, išaugo ne tik vienas įžymiausiųjų lietuvių publicistų, bet ir beletristas, savo pastangas apvainikavęs didelės literatūrinės vertės kūriniais.

Net ir neaptariant čia atskirai kiekvieno Tumo-Vaižganto įnašo į draudžiamojo laikotarpio ir vėlesnę lietuvių periodinę spaudą, vien jo organizuotų, redaguotų ir savo plunksna paremtų laikraščių skaičius yra imponuojantis. Jis buvo inicatorius, 1896 m. steigiant „Tėvynės sargą", kurį po metų jau pats ir redagavo. 1900 m. tvarkė pirmuosius du numerius „Žinyčios". 1906 m. pakviestas redaktoriumi į pirmąjį lietuvišką dienraštį „Vilniaus žinias". 1907 m. drauge su Antanu Smetona ir kitais suorganizavo ir redagavo tautinės krypties laikraštį „Viltį", kuris iš pradžių ėjo triskart per savaitę, o vėliau virto dienraščiu. Jame buvo išspausdinti Vinco Krėvės „Dainavos šalies senų žmonių padavimai" ir jo drama „Šarūnas". Nuo 1914 m. pradžios Vaižgantas redagavo „Rygos garsą",, Vilniuje leidžiamą „Lietuvos aidą", „Nepriklausomą Lietuvą", o persikėlęs į Kauną, — nuo 1920 m., — „Tautą", šaulių laikraštį „Trimitą", žurnalą „Mūsų senovė". Iš viso — net devynis laikraščius. Be to, savo straipsnius ir beletristinę kūrybą jis spausdino „Vaivorykštėje", „Skaitymuose", „Lietuvoje", „Krivulėje", „Švietimo darbe", „Naujojoj vaidilutėj", „Tiesos kelyje", „Lietuvyje", „Ryte", „Lietuvos aide", „Židinyje" ir net liberalinėje „Kultūroje".

Tumas-Vaižgantas iš savo laikraštinių straipsnių, iš publicistikos, nuspalvintos grožinės literatūros puošmenimis, — gyvais dialogais, autoriaus jausmo ir karšto temperamento prasiveržimais, vaizdingais įvykiais ir humoru, — beveik be aiškesnio slenkščio nuvairavo į mūsų beletristinę kūrybą. Jis net ir patsai viename laiške prisipažįsta: „Faktas, kad aš nenusimanau, kur mano baigiasi beletristika, o prasideda publicistika ir antraip". Dėl to gal jis ir savo kūrinių nevadina apysakom, novelėm ar dramom, o tik vaizdais. Tokie yra „Alegorijų vaizdai", „Karo vaizdai", „Scenos vaizdai" ir dar „Vaizdai ir vaizdeliai" ar net ir „Bevardžiai vaizdai", kurių paskutiniuosius sudaro didaktinio pobūdžio apsakymėliai, tarsi pasakėčios, parašytos proza. Įžymesnieji šių vaizdų, kurių tarpe ypač iškyla „Aukštaičių vaizdeliai", vėliau buvo įjungti į Vaižganto didžiąją epopėją „Pragiedruliai", paantraštėje pavadintą taip pat „Vaizdai kovos dėl kultūros".

*

(Antroji šio straipsnio dalis — „Juozo Tumo-Vaižganto kūryba ir jo palikimas" bus išspausdinta ateinančios savaitės priedo numeryje.)

Jonas Kuprys — Iš nuotraukų serijos „Kaimas".

Jonas Kuprys — Iš nuotraukų serijos „Kaimas".

Jonas Kuprys — Iš nuotraukų serijos „Kaimas".

Nuomonės ir pastabos

Lietuvos krikšto klausimu

Draugo priedo 1984 m. gruodžio mėn. 2 d. laidoje buvo išspausdintas Vincento Liulevičiaus straipsnis „Lietuvos krikšto sukakties klausimas". Tame straipsnyje autorius įrodinėja Mindaugo krikšto reikšmę lietuvų tautai. Šiuo metu mes ruošiamės minėti Jogailos krikšto 600 metų sukaktį. Kyla klausimas, ar V. Liulevičiaus straipsnis padeda mums geriau suprasti Jogailos krikštą.

Kai 1953 metais šventėme Mindaugo krikšto sukaktį, visi buvome jos entuziastai. Tada mes prie jos nejungėme Jogailos krikšto. Panašiai ir dabar mes turėtume įsigilinti į Jogailos krikštą, nejungdami į šį reikalą Mindaugo krikšto. Mindaugo krikštas negali nei padėti geriau Jogailos krikštą suprasti, nei jam pakenkti. Taip pat ir Jogailos krikštas Mindaugo krikštui negali nei pagelbėti, nei pakenkti. Jis stovi mūsų religinėje istorijoje toks, koks jis yra: būtent, savo garbinga pradžia ir tragiška nesėkme.

Antagonizmas tarp lenkų ir lietuvių mums kliudo suprasti ir įvertinti Jogailos krikšto reikšmę lietuvių tautai ir kitoms tautoms. Šia proga nėra mums reikalo teigiamai vertinti lenkų politinės ir net kultūrinės ekspansijos. Tai yra atskiri klausimai. Jogailos krikšto sukakties proga mes esame verčiami susitelkti prie krikščionybės ir konkrečiai katalikybės klausimo ir svarstyti tą krikščionybę, kurią mes esame priėmę ir išlaikę.

Norint bet kurį istorinį klausimą teisingai suprasti, reikia jo neišimti iš to laiko ir jo aplinkybių ribų. To dėsnio reikia laikytis, svarstant ir Jogailos vaidmenį. Jo nereikia per greitai padaryti lenku. Kai jis krikštijo Lietuvą, jis tebebuvo lietuvis, nors ir pasidaręs Lenkijos karaliumi. Tarp mūsų ir lenkų požiūrio į Jogailą skirtumas yra tas, kad lenkai sugebėjo jį aukštai įvertinti ir tik tokiu būdu jis pasidarė populiariausiu Lenkijos atstovu Vakarų Europoje, kai tuo tarpu lietuviai jo tikros vertės nesuprato nei tiesioginiais jo laikais, nei vėliau, nei dabar.

Šio laiško rėmai neleidžia gilintis į Jogailos vertės išryškinimą. Reikia tenkintis tik pora pastabų. Visų pirma, jei ne Jogaila, etnografinė Lietuva būtų ištirpusi Rusijos jūroje. Tai pripažįsta ir V. Liulevičius. Tačiau čia reikalas yra ne vien tautinis. Jogailos dėka Vakarų krikščionybė atsistojo kaip veiksmingas varžovas su rytietiška krikščionybe ir kaip veiksmingas Bažnyčios vienybės faktorius visoje Vidurio ir Rytų Europoje. Bet tai taipogi per plati tema šiam laiškui.

Užuot to, pažvelkime į Jogailos vaidmenį Didžiosios Lietuvos Kunigaikštijos išlaikymui. Mūsų istorikų yra praleidžiamas iš akių faktas, kad ne be Jogailos nuopelno Didžioji Lietuvos Kunigaikštija buvo išlaikyta kaip suvereninė valstybė istorijoje. Jis nesiėmė jos valdyti iš Krokuvos, bet ją pavedė savo pusbroliui ir varžovui Vytautui, kuris paveldėjimo teisės į Didžiąją Lietuvos Kunigaikštiją neturėjo. Jeigu Jogaila būtų ėmęsis valdyti Didžiąją Lietuvos Kunigaikštiją iš Krokuvos, nežinia, kas būtų pasidarę. Galima būtų gilintis į šį klausimą ir ieškoti šio Jogailos apsisprendimo priežasčių. Tačiau reikia saugotis per daug prasčiokiško jo apsisprendimo supratimo. Jis buvo pravoslavės motinos ir pagonio Algirdo, Vakarų krikščionybės priešo, sūnus. Ir į Vakarų krikščionybę jis nėjo užmerktomis akimis. Nepaisant savo apsisprendimo už vakarietišką krikščionybę, jis drįso išeiti į kovą prieš kryžiuočių ordiną. Taigi Jogailos asmenyje mes turime originalios bei savaimingos Rytų ir Vakarų sintezės atstovą. Ir kai jis savo buvusiam priešui Vytautui pavedė valdyti savo tėvo palikimą, ar mes į tai neturėtume žiūrėti kaip į aukšto lygio krikščionišką apsisprendimą? Ir dėl to nieko labiau neteisingo nebūtų iš mūsų pusės, kaip pigiai nuvertinti Jogailos apsisprendimus.

Turint tai prieš akis, ir prie Lietuvos krikšto, įvykdyto Jogailos, mes turime eiti su tiesą mylinčio krikščionio žvilgsniu, nepritemdytu vėlesnių tautinių ir kultūrinių nesantaikų.

Vytautas Bagdanavičius
Chicago, Illinois

Dėl komentarų apie Prano Domšaičio monografiją

Romas Viesulas 1984 m. spalio mėn. 27 d. *Draugo* priedo laidoje komentuoja Prano Domšaičio pakartotą monografiją, išleistą Cape Town 1976 metais. Straipsnyje apstu komplimentų Domšaičio kūrybai ir taip pat monografijos leidiniui. Miela, smagu tai skaityti. Tačiau čia turiu sustoti prie kai kurių paklaidų. Pirmiausia, R. Viesulas teigia, kad Domšaičio „etninės kilmės jausmus" pažadino jo susitikimai Austrijoje su Telesforu Valium ir Paulium Augium, atseit 1944-45 metais, ir kad nuo to laiko jis pradėjo pasirašinėti savo darbus lietuviška pavarde. Tai netiesa. Pranas Domšaitis pradėjo pasirašinėti savo kūrinius lietuviškai nuo 1938 metu, kas ir parodyta monografijoje (žr. p. 14). Lygiai neteisingas teigimas dėl atgaivinimo „etninės kilmės jausmo" per tuos susitikimus. Pranas Domšaitis jautėsi lietuviu nuo jo pačios vaikystės dienų, o ne nuo Antrojo pasaulinio karo laikotarpio, kaip teigia R. Viesulas.

Tuojau po Pirmojo pasaulinio karo vokiečių spaudoje, kai tiktai pradėjo rodytis Prano Domšaičio vardas, visur buvo akcentuojama jo lietuviška kilmė, neminint, jau vėlesnės lietuviškos ir kitokios spaudos, kur buvo plačiau komentuojama jo lietuviška kilmė. Pagaliau tai liudija patys Domšaičio kūriniai, tapyti pačioje jo jaunystėje. Pripažinsime, kad nemažas to liudininkas yra Lietuvos vidaus pasas, išduotas Prano Domšaičio vardu Kauno miesto savivaldybės 1920 metais.

Domšaitį man teko pažinti ne vien tiktai iš raštų: Austrijoje 1944-45 m. gyvenome kaimynystėje. Galop, jis buvo mano vienas iš pirmųjų tapybos ir piešimo mokytojų. Ateidavo jis pas mane koreguoti darbų, o po to jį lydėdavau namo, kur pasivaikščiojimas baigdavosi kartais prie vaišių stalo.

Be to, R. Viesulas pasigenda ir apgailestauja, kad monografijoje nepažymėtas didžiausias Prano Domšaičio darbų kolektorius — Lietuvių dailiojo meno institutas (sunku praeiti nepaminėjus vardan įsibrovusios svetimybės). Tuščias pasigedimas. Kai monografija buvo ruošiama ir spausdinama, tas institutas dar buvo negimęs. Apie negimusiuosius iki šiolei dar neįprasta kalbėti.

Kazys Žvironas
Kailua, Hawaii

Petravičius — kūrėjas romantikas

E. HOLENDERIS

Pastaruoju metu susidomėjimas garsiuoju lietuvių grafiku Viktoru Petravičium yra smarkiai pagausėjęs. Jo monumentali aliejinė grafika, išreiškianti jo dvasios gilumą, atkreipė spaudos ir daugelio muziejų dėmesį Amerikoje bei Lietuvoje.

The Tarble Art Center of Eastern Illinois University, Charleston, Ill., kuriam energingai vadovauja kuratorė Janet Messenger, 1984 m. spalio bei lapkričio mėnesį eksponavo vėliausius V. Petravičiaus meno darbus. Šią nuolatinę keliaujančią parodą yra suorganizavęs Midwest Museum of American Art, kuriam V. Petravičiaus kūrinių kolekcija priklauso. Tarble muziejaus rodomi Petravičiaus darbai suteikia gerą progą pažvelgti į dailininko kūrybos evoliuciją.

Neįmanoma sudėti Petravičiaus darbus į vieną kategoriją. Neįmanoma juos patalpinti nei į ekspresionizmo bei primityvizmo, nei į neoekspresionizmo, nei į antiekspresionizmo rėmus. Gal geriausia jiems tiktų romantinio ekspresionizmo vardas. Bent jis apibūdintų šios parodos darbus, kurie ypačiai pabrėžia ekspresionizmo stilių, bet ne ekspresionizmo dvasią. Petravičius lieka, kaip ir jis pats sako, savitas Petravičius, savo individualaus meno kūrėjas.

Jo aliejinė grafika daugiausia yra lyriška, švelni, jautri ir harmoninga. Tai kontrastas vokiečių ekspresionistams, kurių darbuose vyrauja rėkiančios ir prieštaraujančios spalvos. Petravičius tirštąją impasto techniką pakeičia daugiau jausmingu švelniu brūkšniu. Spontaniškumas lieka, bet tuo pačiu sumažėja įtampa ir lyg atsiveria platesnis meditacijos pasaulis. Formalioji įtampa, kuria pasižymi ekspresionistų darbai, dar vis yra užčiuopiama, bet ją dailininkas pasiekia, naudodamas dvi skirtingas priemones: medžio raižinį ir aliejinius dažus.

Ekspresionistai pabrėžtinai tikėjo, kad jie gali pasiekti asmeninę laisvę ir atvaizduoti idealią visuomenę meno kūriniuose, pavaizduodami „teisybę", nesvarbu kokiuose rėmuose ji bebūtų. Petravičius piešia romantišką idealą. Jo vaizdai yra herojiški, lengvi ir nostalgiški.

Kubistai ir Vokietijos ekspresionistai, kaip Kirchner, Nolde, Schmidt-Rottluff daug dėmesio kreipė į Afrikos skulptūras. Jų darbai charakterizuoja primityvius jausmų išreiškimus. Petravičius pasuko kitu keliu, vedančiu į tėvynę. Jo darbuose senosios lietuvių mitologijos fone atsispindi tėviškės laukų koplytėlės, liūdni rūpintojėliai, susimąstę šventieji. Čia jis surado naują, savitą techniką, nepareinančią nuo kitų judėjimų ar stilių, kuri tuo pačiu dvelkė lietuviškumu.

Tuo metu daugelis lietuvių dailininkų važiavo į užsienį, idant praturtinus savo žinias meno srityje ir pagerinus techniką. Jie grįžo persisunkę kubizmu, fauvizmu, pointelizmu ir ekspresionizmu. Petravičius, iš savo pusės, nuvažiavo į Paryžių, norėdamas patobulinti savo esamą stilių, kuris visą laiką buvo harmoningas su jo kultūrine prigimtimi, bet tuo pačiu jungėsi su pasaulinio meno elementais. Nežiūrint didelės kompeticijos iš stiprių metaforinių dailininkų, kaip Chagall, Kirchner, Munch, Petravičiui 1937 metais buvo suteiktas „Grand Prix".

Petravičiaus paroda — tai didinga simfoniją. Jeigu užtenkamai ilgai žiūri į paveikslą, pajunti vientisumą su dailininko siela ir tampi lietuviško kaimo, brangios tėvynės žemės dalele. „Monument to Harvest" ir „Michiana Harmony" bei kituose darbuose Petravičius išryškina nuolatinę jungtį tarp tapybos, skulptūros ir grafikos. Jų tarpusavio ryšys realus. Kai kurios figūros tapyboje atrodo lyg medinės — turinčios skulptūrinį judesį. Petravičius specialiai mėgina sukurti šį efektą. Jo dabartiniuose darbuose atsispindi ir jo dabartinė aplinka, kuri ypačiai pasižymi skulptūrinių kūrinių gausumu, sukurtų praeityje. Tos aplinkos imponuotas, menininkas sukūrė „Duneland Harmony" bei „Edge of Paradise". Juose ekspresyvus spalvų žaidimas ir skulptūriniai elementai viršija paveikslinius elementus, pakeisdami gamtą ir žmogų į apsvaigintą realybės viziją. Jo koloritas pasižymi jautrumu ir taipgi drąsa. Kaip tik ši tekančių jautrių spalvų technika ir yra aukščiausias lietuvių ekspresionistų pasiekimas.

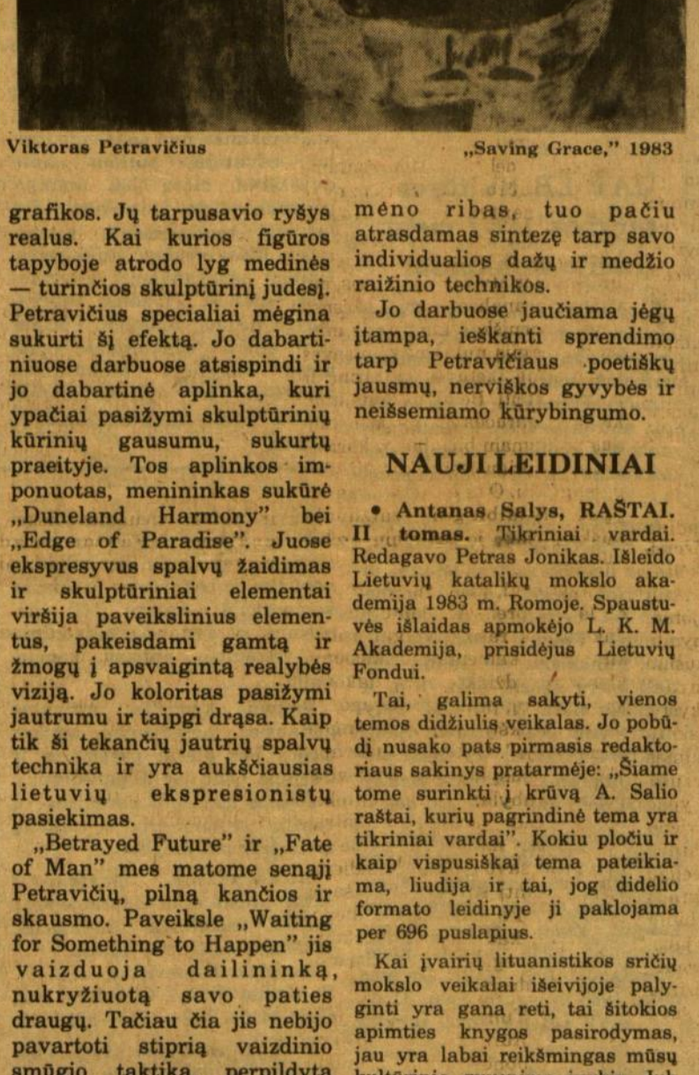

Viktoras Petravičius „Saving Grace," 1983

„Betrayed Future" ir „Fate of Man" mes matome senąjį Petravičių, pilną kančios ir skausmo. Paveiksle „Waiting for Something to Happen" jis vaizduoja dailininką, nukryžiuotą savo paties draugų. Tačiau čia jis nebijo pavartoti stiprią vaizdinio smūgio taktiką, perpildytą jausmine, psichologine nuotaika.

„Saving Grace" — nuostabus kūrinys, susidedantis iš trijų vertikalių dalių. Jame matome dvi švelnių linijų žąsų formas, apsuptas trijų bešokančių romėniškų nimfų. Šias figūras supa šešialangis romėniškas pastatas. Kiekvienas iš šių langų vaizduoja skirtingą romėnų gyvenimo dalį. Trečioje, aukščiausioje paveikslo dalyje, iškyla Afroditė, kuri, lyg su Kristaus išskėstomis rankomis, laimina žąsis, kurios išgelbėjo Romą nuo pražūtingo gaisro.

„Saving Grace" jau atskleidžia Petravičiaus Paryžiaus dienų stilių, pabrėžiantį žmogaus ir gamtos vienybės pasaulį, kuris glūdi jo poetinėje vizijoje, fantastiniuose sapnuose, įjungiančiuose senovės ir dabartinės Lietuvos mitologiją. Neabejoju, kad šis darbas motyvavo Petravičiaus vėliausios monumentalios paveikslų serijos „Lietuva" sukūrimą.

Atrodo, kad Petravičius grįžta į praeitį, norėdamas ją demistifikuoti. Jis ieško romantizmo ir nostalgijos idealiame, nekaltų pasakų pasaulyje, kuriame nėra nei specifinio laiko nei vietos. Jis pradeda priimti dabartinio meno ribas, tuo pačiu atrasdamas sintezę tarp savo individualios dažų ir medžio raižinio technikos.

Jo darbuose jaučiama jėgų įtampa, ieškanti sprendimo tarp Petravičiaus poetiškų jausmų, nerviškos gyvybės ir neišsemiamo kūrybingumo.

Viktoras Petravičius „Prarasta meilė," 1983

NAUJI LEIDINIAI

• **Antanas Salys, RAŠTAI. II tomas.** Tikriniai vardai. Redagavo Petras Jonikas. Išleido Lietuvių katalikų mokslo akademija 1983 m. Romoje. Spaustuvės išlaidas apmokėjo L. K. M. Akademija, prisidėjus Lietuvių Fondui.

Tai, galima sakyti, vienos temos didžiulis veikalas. Jo pobūdį nusako pats pirmasis redaktoriaus sakinys pratarmėje: „Šiame tome surinkti į krūvą A. Salio raštai, kurių pagrindinė tema yra tikriniai vardai". Kokiu pločiu ir kaip vispusiškai tema pateikiama, liudija ir tai, jog didelio formato leidinyje ji paklojama per 696 puslapius.

Kai įvairių lituanistikos sričių mokslo veikalai išeivijoje palyginti yra gana reti, tai šitokios apimties knygos pasirodymas, jau yra labai reikšmingas mūsų kultūrinio gyvenimo įvykis. Juk tai nėra vienos ar kitos srities mėgėjo (o tokių mums netrūksta) pretenzijos į mokslininkus, bet aukšto lygio savos srities žinovo svarus lituanistikos įnašas ne tik į mūsąjį, o ir į tarptautinį mokslo pasaulį.

Tačiau šiame tome sukauptoji medžiaga tam tikrais atžvilgiais bus patraukli ne vien tik lietuvių kalbos ir lietuviškųjų pavardžių formavimosi specialistui akademikui, bet ir daugeliui, kas tik bent kiek šios rūšies temomis domisi. O ir nesidominčiam, pabandžius susipažinti, gali pasidaryti įdomu. Sakysim, A. Salys čia daug kur pateikia įvairių lietuviškų pavardžių ir vietovardžių kilmę bei jų susiformavimo raidą. Ne vienas skaitytojas ras ir savo pavardės, ir savo gimtojo vietovardžio šios rūšies aprašus, taipgi netrumpus alfabetinius vardų sąrašus. Ir stabtelėjimas prie viso to patenkins ir asmeniškąjį, ir mokslinį smalsumą.

Tačiau net sunku įsivaizduoti, koks yra begaliniai kietas darbas tokį veikalą, autoriui mirus, kitam suredaguoti, paruošti spaudai nuo pat pradžios iki baigminių korektūrų skaitymo. Ir kai dabar turime rankose visais atžvilgiais gerai paruoštą tomą, reikia didžiai dėkoti jo redaktoriui kalbininkui Petrui Jonikui.

Veikalas gaunamas ir „Drauge". Jo kaina — 36 dol.

(k. brd.)

Kultūrinė kronika

• **Dr. Stasys Goštautas,** American Literary Translators' Association vykdomasis sekretorius, buvo vienas iš organizatorių šios draugijos septintojo metinio suvažiavimo, kuris įvyko 1984 m. lapkričio mėn. 1-3 d. Bostono universitete, Bostone. Čia susitiko rašytojai, vertėjai, leidyklų atstovai ir literatūrinių vertimų reikalu suinteresuoti asmenys iš įvairių JAV mokslo įstaigų. Buvo svarstomos praktiškos įvairių literatūros žanrų vertimo problemos, atskirų kalbų vertimų klausimai, lėšos ir leidyba. Taipgi buvo suruošti ir įvairios, naujai į anglų kalbą išverstos pasaulinės poezijos rečitaliai. Be dr. Stasio Goštauto American Literary Translators' Association priklauso ir jai vertimais talkina: Povilas Gaučys, Živilė Gimbutaitė, Anatolijus Kairys, Violeta Kelertienė, Algirdas Landsbergis, Dana Račiūnaitė, Viktorija Skrupskelytė, Birutė V. Šležienė, Irene Suboczewski, Tomas Venclova, Jonas Zdanys.

Iš lietuvių literatūros, kaip pažymi ALTA savo žiniaraštyje, artimoje ateityje rūpimiausia yra išversti ir išleisti: Vinco Krėvės-Mickevičiaus raštus, Antano Škėmos ir Mariaus Katiliškio romanus, Juozo Grušo ir Juozo Apučio noveles, Sauliaus Tomo Kondroto prozą bei Marcelijaus Martinaičio poeziją.

• **Lidija Šimkutė-Pocienė,** Australijoje gyvenanti mūsų poetė, buvo pakviesta skaityti savo poeziją Literature Board of Australia Council 1984 m. spalio mėn. 27-28 d. suorganizuotoje konferencijoje „Multicultural Writers' Weekend", Melbourne. Australijos literatūros taryba pastaruoju metu skiria daugiau dėmesio etniniams rašytojams ir kultūroms. Todėl ir šio savaitgalio metu, dalyvaujant daugeliui poetų ir rašytojų, svarstytos temos kaip daugiakultūrės literatūros padėtis Australijoje, atskirų kalbų literatūra australų visuomenėje, literatūrinė kūryba etninėse Australijos bendruomenėse ir jos vertimai, daugiakultūrės literatūros skatinimas, rašytojų organizacijos ir lėšos, tautinės literatūros sąvoka ir jos ryšiai su Australijos etninėmis kultūromis. Savaitgalio programoje Lidija Šimkutė-Pocienė taipgi buvo pakviesta skaityti paskaitą apie dvikalbių ir dvikultūrių poetų kūrybinio proceso kliūtis ir laimėjimus.

• **Dail. Vandos Balukienės** dailės darbų paroda atidaryta 1984 m. gruodžio mėn. 13 d. Toronte, Bakio galerijoje. Paroda tęsis visą mėnesį. Balukienė, naudodama kaimo audėjų drobes, jų raštams suteikia geometrines formas spalvos pagalba, išgaudama judesio iliuziją ir įdomias modernias konstrukcijas. Parodoje bus išstatyta 20 aliejaus ir akrilio darbų, pavadintų „Series Dedicated to Folk Weavers". Ši bus bene 8-toji dail. Balukienės personalinė paroda, neskaitant daugybės bendrų pasirodymų su kitais dailininkais. Prieš tai ji yra tapiusi aliejum figūrines kompozicijas ir peizažus. Vanda Balukienė studijavo dailę Vilniuje, Vokietijoje baigė Freiburgo meno mokyklą ir Chicagoje dailės akademiją.

Dail. Viktoras Petravičius su Lietuvių dailiojo meno instituto valdybos nariais savo namuose, Union Pier, Mich., 1984 m. spalio mėn. 20 d. Iš kairės: E. Holenderis, K. Barzdukas, A. Janušas, A. Markelis, R. Pauperienė, dail. V. Petravičius, dr. G. Balukas, A. Fremarek ir V. Vepštas.

Nuotrauka E. Holenderio

Marija Stankus- Saulaitė

SUGRĮŽUS

Užmigti ir pabusti penkeri metai:
sapnų keliauta žemėlapio dryžiais,
mūriniuose namuose slepiantis
sienų spalvomis, kol pritemę
skersgatviai vėl jaukūs tylai.

Lyguma lengva žingsniams —
nei pakilti, nei leistis.
Rankų tiesiami kauburiai
debesimis vilgo brėkšmą,
kad prasidėtų laikas.

Menasi anie vardai,
nors jau kiti pasauliai.

Gilės rudeniui žymėti kloja
kalną, pirmų šalnų aptrauktą.
Kelias dingęs; saulės dylanti
kreivė kamienu juda. Vakare
namie vien burtai kalba.

Rimstame.

TOLIMOS IR TYLIOS

seserys
atsisuka,
kantriais pirštais rišdamos
skarą
nuo pečių.

Žiba jų praeitis:
mintys aiškios ir gilios,
žodžiai reti, taiklūs.

Po ilgo laiko
dėliojam sakinius
savosioms:

viena kalba
visoms.

Tokios mūsų eilės,
padavimai.
Naktį skelia senos
svajos: skaityti, sakyti,
mokytis, mokyti,
rašyti

atomazgą patirčiai,
žinomai ir stebuklingai,
ir nutylėti, kad liktų
mūsų.

Pečius ir veidą dengiasi
sugrįšiančios,
kai šauksimės
savų.

BROLIS

Laukė seserys
ne kovai ar medžioklei
pasirengusių,

laukė
brolių be ginklų
pareisiančių:

vėl palydžiu tave,
vėl išleidžiu.

TAU

Vasaros išvakarėse
supratau:

nebesiskirsim,

nors dienos trauktųsi.

Po daugel metų,
žiemoms artėjant,
aišku:

kur tu esi,
saulėta.

SAKALININKAS

Dūmuotas akies topazas ryškėja:
rytai ir vakarai įskelti širdyje.

Sparnai švelniai viršūnes braukia:
šilta ranka priglaus kalnyno laimę.

„Ar atminsi?" — Danos Stankaitytės nauja dainų plokštelė

TURINYS

I

Močiutės dvarely .... V. Klova
Kad aš našlaitėlė .... A. Kačanauskas
Savo skambančia deina .... K. V. Banaitis
Paslaptis .... J. Kačinskas
Vandens lelija .... K. V. Banaitis
Rūta .... J. Gruodis
Benamių daina .... S. Sodeika

II

Mano rožė .... A. Kačanauskas
Kai krinta lapai .... J. Dambrauskas
Ar atminsi? .... A. Račiūnas
Vakaras .... E. Laumenskienė
Žemė kryžių ir smūtkelių .... V. Jakubėnas
Ežerėlis .... V. Jakubėnas
Šauksmas .... B. Budriūnas

Operos mokinių klasė 1952 metais Chicagoje. Pirmoji antroje eilėje iš dešinės — Dana Stankaitytė.

„O, ar atminsi mėlyną jūrą, baltas lelijas, saulės dainas", sako dainos žodžiai, bet daugeliui, kaip ir šio straipsnelio autoriui, besiklausant plokštelės, gali kilti visai kitos mintys. Kas, klauskim, neatmins Danos Stankaitytės dainavimo per ilgus metus išeivijoje? Jos „skambančių dainų" koncertuose, minėjimuose ar kitokiuose lietuvių renginiuose? O kas galėtų užmiršti jos sodrų, regis, varžtų neturintį balsą mūsų operos scenoje? Jos Aidas, Leonoras, Gražinas, Jūrates... Kitiems gi jos dainavimas gal pažadins ir jautresnius, širdy užsibuvusius atsiminimus, nes Stankaitytė nešykštėjo savo balso nei linksmam vestuvių pobūviui, nei rimtai valandai bažnyčioje.

„Ar atminsi?" — iš tiesų labai geras plokštelės pavadinimas. Nereikia ir man ilgai raustis atsiminimuose. Pirmąsyk susitikau Daną bene 1951 metais Chicagos meno rūmuose — Fine Arts Building, kur ji, neseniai atvykusi į šį kraštą, pradėjo mokytis dainavimo. Skardžiai aidėdavo jos balsas tuose muzikos studijų namuose. Tiesa, pasklido anuo metu tenai ir daugiau gražių stiprių lietuviškų balsų. Sakydavo, kad svetimtaučiai dažnai sulėtindavo žingsnius koridoriuose ir žavėdavosi mūsų dainininkų balsais, jų arijomis bei „egzotiškomis" lietuvių melodijomis.

Na, o ar galėčiau užmiršti tų gražiabalsių mano tautiečių susitelkimą pirmiems operiniams bandymams scenoje? Gerai atsimenu jų įspūdingą, nors dar ir mėgėjišką pasirodymą 1952 metais International House salėje prie Chicagos universiteto. Dana Stankaitytė tuomet „debiutavo" kartu su Jonu Vazneliu nelengvoje scenoje iš Verdi operos *Likimo galia*. Talkino jiems Chicagos vyrų choras „Vytis", Broniui Jonušui vadovaujant. Ir pamąstai dabar, ar nebuvo čia būsimosios Chicago Lietuvių operos užuomazga?..

Šiandien, praėjus daugiau kaip trims dešimtmečiams, ano meto solistai, dingojuos, pamažėle pradeda jausti gyvenimo sambrėškį, ieško užuovėjos ir atsigręžta pažvelgti, kas nuveikta, kas bus palikta ateinančioms kartoms. Ir jeigu poetas ar kompozitorius gali pasidžiaugti savo darbais lentynose (ir premijomis!), tai dainininkui belieka prisiminimai arba laimingu atveju — plokštelė. Štai Danos Stankaitytės jau antroji, iniciatyvaus prodiuserio Algio Grigo (A/G Records) išleista. Prieš kelias savaites su ja susipažinom, pasiklausėm kelerių dainų, o anądien turėjau progos ją ištisai perklausyti.

Dainininkė įrašė į šią plokštelę keturiolika lietuvių kompozitorių dainų. Dalis tų dainų yra itin žinomos, populiarios mūsų publikoje; jos daug kartų dainuotos (gal jau kiek nudainuotos?) ir, deja, ne visos aukšto lygio. Išperka šioje pynėje tačiau rimtesnieji įžymių kompozitorių veikalai. Čia rašančiam, pavyzdžiui, maloni staigmena buvo dar niekad negirdėta Jeronimo Kačinsko daina — *Paslaptis*. (Manyčiau, kad dainininkai neturėtų baimintis įdainuoti mažiau žinomų, sunkiau suvokiamų dainų, nes plokštelė juk ir turi tą palankią aplinkybę, kad jos gali klausytis dar ir dar, kol nepažįstama muzika pasidaro suprantama ir artima.)

Dainų atlikimas šioje plokštelėje taip pat nėra vienodo lygio. Tiesa, dainininkė yra perdėm vokalinėje savo aukštumoje, tačiau šen bei ten norėtųsi ramesnio tempo, grynesnės intonacijos, kitur aiškesnio ir raiškesnio žodžio bei spalvingesnės, sakytum, aktoriškos interpretacijos. Gal esu priekabus, bet neabejoju, kad Stankaitytei dramatiška gaida yra arčiau prie širdies, negu lyriškos, linksmo, koketiško turinio dainos. Užtatai kompozicijose, kuriose jinai jaučiasi „namie", kaip anoje Račiūno dainoje, jos dainavimas įtaigus, o balsas suokte suokia.

Pianistas Alvydas Vasaitis tiksliai ir diskretiškai palydi savo solistę. Jo skambinimas čia be priekaištų.

Plokštelės apvalke Emilija Sakadolskienė sklandžiai parašė anotacijas lietuvių ir anglų kalbomis, tačiau man atrodo, kad lietuvis klausytojas (tokių juk bus dauguma) vis dėlto pageidautų mažiau biografinių žinių ir angliško teksto, o bent kelių eilėraščių, pagal kuriuos parašytos kompozitorių dainos. Paimkime, pavyzdžiui, kad ir tokią Banaičio *Vandens leliją* (joje išties nuostabi poezijos ir muzikos samplaika!) — ar nepagelbėtų klausytojui suvokti šios spalvingos muzikos grožį, jei jis galėtų pažodžiui sekti eilėraštį?

A. Kučiūnas

Scena iš Lietuvių operos „Fidelio" spektaklio: (iš kairės) Dana Stankaitytė, Stefan Wicik, Jonas Vaznelis, Daiva Mongirdaitė.

Nuotrauka Z. Degučio

1984 metų LB literatūros premija

JAV Lietuvių Bendruomenės Krašto valdybos, Kultūros tarybai pasiūlius, 1980 metais įsteigtoji 3000 dolerių Lietuvių Bendruomenės literatūros premija 1984 metais skiriama už lietuvių išeivijos grožinę kūrybą, išleistą 1984 metais, arba už bet kada parašytus rankraščius. Tebegalioja kitais metais skelbtos taisyklės: *Pirma*. Premija skiriama, atsižvelgiant tik į svarstomojo kūrinio meninę vertę. Jei nebūtų gauta premijuotino lygio veikalo, vertinimo komisija pasiūlys Kultūros tarybai tris išeivijos rašytojus, premijuotinus už bendrąjį įnašą į grožinę lietuvių literatūrą. Vienam iš jų Kultūros taryba, susitarusi su vertinimo komisija, skirtų 1984 metų premiją.

Antra. Premijai veikalus atsiųsti paskutinė data 1984 m. gruodžio 31 diena.

Trečia. Premijai veikalai siunčiami Kultūros tarybos vicepirmininko adresu: Viktoras Mariūnas, 1994 Beverly Hills Dr., Richmond Hts., Ohio 44143, tel. (1-216) 481-4534.

Apie gautus rankraščius bus pranešta siuntėjams. Už paštuose užkliuvusias ar dingusias siuntas Kultūros taryba neatsako. Spaudinius siųsti tik paprasta siunta, nereikalaujančia gavėjo parašo.

Ketvirta. Rankraščių pakanka atsiųsti po vieną nuorašą, jei po daugiau — palengvintų komisijai darbą. Jie bus grąžinami. Knygų atsiunčiama po penkias.

Pageidautina, kad rankraščiai būtų rašyti mašinėle, bet bus priimami ir lengvai išskaitomi ranka rašyti kūriniai.

Penkta. Vertinimo komisijos sudėtis bus paskelbta vėliau.

Šešta. Prie siuntos pridedama autoriaus tikroji pavardė, adresas ir telefono numeris.

Premiją laimėjusio rankraščio autorius galės tartis su Kultūros taryba dėl jo išleidimo.

Pastaba. 1985 m. premija bus skiriama už lituanistinės tematikos mokslo veikalą.

JAV LB Kultūros taryba

JAV LB Kultūros tarybos 1984 metų radijo konkursai

Reportažo konkursas. Tema: laisva apie lietuvišką įvykį, organizaciją, asmenį. Laikas: neribotas, netrumpesnis kaip 15 minučių. Premijos: pirmoji — 200 dol., antroji — 100 dol. Gali dalyvauti visi radijo darbuotojai, bet kiekvienas tik su vienu reportažu.

Proginės programos konkursas. Tema: Lietuvos, lietuvių tautos ar lietuvio asmens istorinė ar kultūrinė proga. Laikas: neribotas, bet netrumpesnis kaip 25 minutės. Proginė programa turi būti transliuota per radiją tarp 1984 metų sausio mėn. 1 d. ir gruodžio mėn. 31 d. Gali dalyvauti visos JAV lietuvių radijo programos, bet tik su viena progine programa. Premijos: pirmoji — 500 dol., antroji — 200 dol.

Premijų mecenatas — Lietuvių Fondas. Konkurso vertinimo komisija bus paskelbta vėliau. Konkursui skirtas juostas arba kasetes siųsti adresu: Juozas Stempužis, 4249 Lambert Road, Cleveland, Ohio 44121. Gavimo data: 1985 m. sausio mėn. 31 d.

JAV LB Kultūros taryba

Dainos konkursas

JAV LB Kultūros taryba, atsiliepdama į mūsų išeivijos muzikiniame gyvenime jaučiamą originalių, naujų kūrinių chorams stoką, skelbia dainos kompozicijos konkursą. Mecenatas — Lietuvių Fondas.

Bus skiriamos dvi premijos po 500 dol. Pirmoji 500 dol. premija skiriama už geriausią religinio pobūdžio ir bažnytinės paskirties kompoziciją. Antroji 500 dol. premija už geriausią koncertinio — estradinio stiliaus kompoziciją.

Premijų komisijos atrinktos geriausios premijuotos kompozicijos bus viešai pažymėtos ir ieškoma būdų jas išspausdinti.

Dainos gali būti parašytos „a capella" stiliumi arba su vargonų ar fortepijono palyda.

Rankraščiai, pasirašyti slapyvardžiu ir su uždarame voke pridėta reikalinga informacija, prašoma siųsti šiuo adresu:

Andrius Kuprevičius, 2166 N. St. James Pkwy., Cleveland Hts, Ohio 44106. Tel. — 216—321-1710.

Visi rankraščiai turi būti prisiųsti iki 1985 m. kovo 15 d.

Paskutinė Vinco Kazoko kelionė

A. a. Vincas Kazokas

Vincas Kazokas buvo neeilinis žmogus. Jis ilgalaikis *Mūsų pastogės* redaktorius, poetas, žurnalistas, bendrakeleivis tautinės laisvės kovoje.

Užgeso netikėtai 1984 m. spalio mėn. 30 d., kaip užgęsta žvakė, vėjui papūtus, eidamas redaktoriaus pareigas, neužbaigęs darbų, neišeikvojęs visų kūrybinių jėgų. Išėjo, bet Australijos lietuvių bendruomenėje jo pėdsakai ilgai neišnyks.

Vincas Kazokas gimė 1919 m. sausio 15 d. Mečiūnų kaime, Seinų apskrity. Judrus, veržlus, ieškojo kelio į mokslą, kuris nelengvai buvo pasiekiamas. Ilgam kelyje lankė pradžios mokyklą, gimnaziją Lazdijuose, universitetą Kaune ir Vilniuje. Pasitraukęs iš Lietuvos, rusų okupacijai gresiant, studijavo Tuebingeno universitete. Lygiagrečiai su studijomis dirbo: Kauno universiteto raštinėje, bibliotekoje, mokytojavo Reutlingeno lietuvių gimnazijoje. Visuomeninėn veiklon stojo gan anksti, įsijungęs į slaptą ateitininkų būrelį Lazdijuose, vėliau į Šatrijos meno draugiją. Vokietijoje buvo studentų ateitininkų sąjungos pirmininku.

Kūrybiškai pradėjo reikštis Lietuvoje, o pilnaties pasiekė Australijoje, kur atvyko 1949 m. ir iki mirties gyveno Sydnėjuje su šeima. Poetinė kūryba jam buvo atsitraukimas nuo kasdienio darbo, atvanga, poilsis. Apie dvidešimt metų su trumpa pertrauka dirbo kaip Australijos lietuvių bendruomenės savaitraščio *Mūsų pastogė* redaktorius. Darbas nepakankamai atlyginamas, sunkus. Tinkamų bendradarbių nedaug teturėjęs. Pačiam teko atlikti redaktoriaus, vedamųjų rašytojo, technikinio paruošėjo ir apipavidalintojo darbą. Dirbo kantriai, nesiskųsdamas.

Trapios prigimties, nestiprios sveikatos, atsakingą darbą atliko su šypsena. Atokus, santūrus, visad užimtas, vis dėlto, pasiliko artimas daugeliui. Vedamuosiuose gvildeno lietuvių bendruomenės poreiškius, samprotavo, šaukė, klydo, nesvyravo, nesitraukė, užsispyrusiai vedė prisiimtą darbą.

Vincas Kazokas visuomeniškai budrus, užsigrūdinęs, išliko jautrus. Sielos nerimą, nesuprasto žmogaus skundą išreiškė eilėraščiuose. Poezijoje ieškojo prasmės, lietuvybėje — amžino gyvenimo:

Ir taip svajodamas vis laukiu ir
nerimstu.
Praslinks gal amžiai dar. Bet aš
esu kantrus.
Gal daug dar kartų teks į
tamsumas nugrimsti
Ir vėl iškilt švieson, kol pagaliau
antru
Gyvenimu sušvis sunki buitis
manoji,
Vos palytėta rankom kuriančio
žmogaus,
Apie kurį be paliovos su nerimu
sapnuoja
Visi daiktai tarp žemės ir
dangaus.

Staiga, be atsisveikinimo į anapus keliaujančiam vyrui, nutoldama nuo įprasto laidojimo ceremonialo, žmona dr. Genovaitė Kazokienė suruošė lietuviškas laidotuves. Lapkričio 2 d. sudeginimo išvakarėse Fairfieldo laidojimo namų koplyčioje, atsisveikinimui susirinko tautiečiai. Tarp žalių šakų ir ąžuolų vainikų gulėjo pašarvotas velionis su ąžuolo šakele rankoje. Atsisveikinimo žodį tarė įvairūs Sydnėjaus apylinkės pareigūnai. Mirusio poeto kūrybą skaitė jo draugai. Sugiedojus Lietuvos himną, susirinkusieji atsisveikindami ėjo pro karstą.

Lapkričio 3 d. krematoriume susirinko daugiau dviejų šimtų tautiečių. Skambant Čiurlionio vargonų fugai, artimi draugai įnešė šviesų, pušinių lentų karstą su mirusio palaikais, papuoštą trispalve ir *Mūsų pastogės* komplektu, simbolizuojančiu Vinco Kazoko nuveiktą darbą. Apeigų koordinatorius Vytautas Juška kvietė kalbėtojus prie karsto tarti paskutinį žodį. Poeto kūrinių deklamacijos ir atitinkama muzika papildė ceremoniją. Graudžiai skambėjo velionio žmonos rauda, atlikta keturių dainininkių, susirinkusiems pritariant refrenu:

Vargą vargelį, darbą darbelį
pabaigei.

Ant karsto užbarsčius gimtojo Mečiūnų kaimo žemių žiupsnį, žmonai, dukrai ir sūnui klūpant, šalia, aidint „Op, op, kas ten, Nemunėli, ar tu mane šauki", nusileido žemiško gyvenimo uždanga. Vinco Kazoko siela, kurios nemarumu jis tikėjo, bičiulių palydėta, apraudota žmonos, Nemuno pašaukta, nukeliavo į „amžiną tėviškėlę", į vėlių sodą ant aukšto kalno ir atsisėdo ant vėlių suolelio šalia prabočių.

Ava Saudargienė

Dainininkų ir instrumentalistų konkursas

JAV LB Kultūros taryba skelbia antrąjį jaunųjų dainininkų bei instrumentalistų konkursą. Konkursas įvyks Clevelande, Ohio, 1985 m. kovo 16 d., Dievo Motinos parapijos auditorijoje.

Kviečiami dalyvauti visi lietuvių kilmės jaunieji menininkai. Amžius — nuo 16 metų iki 30 metų.

Premijos bus skiriamos trijose kategorijose: dainavimo, styginių ir pučiamųjų instrumentų, fortepijono. Speciali premija kanklių kategorijoj.

Norintieji dalyvauti prašomi užsiregistruoti ligi 1985 m. sausio mėn. 30 d., pridedant trumpą biografinę apybraižą ir pavyzdinę juostelę (nebūtinai iš konkursinio repertuaro).

Konkursui repertuaras sudaromas laisvu pasirinkimu. Dainininkų programa turi būti neilgesnė 15 minučių, visų kitų — ligi 20 minučių ilgumo.

Pirmajame Kultūros tarybos konkurse (1982 m.) pirmas premijas laimėjusieji šiame konkurse dalyvauti negalės.

Prašome registruotis šiuo adresu: Andrius Kuprevičius, 2166 N. St. James Pkwy., Cleveland Hts, Ohio 44106. Tel. — 216-321-1710

Poetas Venancijus Ališas (1908.XII.2 — 1975.VI.6)

Venancijaus Ališo poezijos rinktinė

Poetas Venancijus Ališas (1908-1975) buvo vienintelis toks mūsų poezijos raidoje, atnešęs lietuvių lyrikon autentišką atogrąžų dvelksmą. Buvo tarytum lietuviškasis Gauguinas mūsų literatūroje. Dabar, artėjant dešimtmečiui nuo poeto mirties Brazilijoje, Ateities literatūros fondas Chicagoje išleidžia jo poezijos rinktinę *Anapus marių*. Knygon yra sudėti geriausieji eilėraščiai iš poeto ankstesniųjų knygų: *São Bento varpų* (1938), *Pietų kryžiaus* (1948) ir *Cascatos cristalinos* (1953). Pridėtas ir visai naujas knygos skyrius „Tarp laurų ir akacijų". Jame sutelkta niekur anksčiau nespausdinti, po autoriaus mirties rankraščiuose rasti eilėraščiai. Knygos pabaigos 40 puslapių užima poeto gyvenimo ir kūrybos apžvalga, parašyta Antano Vaičiulaičio. Puslapiai pajvairinti rankraščių faksimilėmis ir nuotraukomis.

Rinktinę redagavo Kazys Bradūnas. Poeto artimas draugas čikagietis Petras Kasulaitis yra šios knygos leidėjas-mecenatas. Spalvingas aplankas pieštas dail. Vytauto O. Virkau. Knyga spausdinta Draugo spaustuvėje. Šiuo metu jau nuvežta rišyklon. Bus kietu viršeliu, 192 psl., kaina 10 dol. Leidinį jau galima užsisakyti Drauge arba tiesiog leidykloje: Ateities literatūros fondas, 10000 South Bell Ave., Chicago, IL 60643.

NAUJI LEIDINIAI

• *Aidai* nr. 5 (1984 rugsėjis-spalis). Kultūros žurnalas, leidžiamas kas du mėnesiai Tėvų pranciškonų, 361 Highland Blvd., Brokklyn, N.Y. 11207. Redakcija: dr. Leonardas Andriekus, OFM, kun. dr. Kęstutis Trimakas, Vytautas Volertas. Pagalba dailei — Viktoras Vizgirda. Administruoja T. Benvenutas Ramanauskas, OFM. Metinė premunerata — [illegible] dol., atskiras numeris — 3.30 dol.

Numerio akcentas naujajam lietuvių išeivių vyskupui Pauliui Baltakiui: jo atvaizdas puošia viršelį, o L. A. straipsnis „Lietuvių išeivių vyskupas ir emigrantų bei tremtinių pastoracija" nagrinėja jo pasiuntinybę. Kiti straipsniai: vysk. Kazimiero Paltaroko „Šv. Kazimiero jaunystė", Vinco Vyčino „Asmenybiškumas Ibseno dramose: Peeras Gyntas", Kęstučio K. Girniaus „Ar pokario metais Lietuvoje vyko klasių kova, ar pilietinis karas?" Išskirtinio dėmesio vertas yra mūsų filosofo ir teologo Antano Maceinos ankstesnės studijos „Gimtoji kalba liturgijoje" tęsinys, kuriame pabrėžiama, jog neužtenka liturginius tekstus verčiant žiūrėti vien jų „lietuviškumo", taipgi svarbu paisyti ir jų teologinės intencijos; kitaip tikėjimo turtas skurdinamas ir iškreipiamas.

Kūrybos puslapiuose spausdinama Ričardo Mikutavičiaus eilėraščiai apie šv. Kazimierą, Kazio Bradūno libreto „Dux Magnus" operai ištraukos. Kituose skyriuose spausdinama Vytauto Bieliausko paskaitos kun. Vytauto Bagdanavičiaus 75 m. sukakties akademijoje, Chicagoje, 1984 m. sausio 29 d., santrauka — „Kunigas lietuvių tautoje", Stefan Heym romano *Ahasveras* recenzija (A. L.), Alfonso Nako „Septintosios tautinių šokių šventės įspūdžiai", Romo Viesulo Banguolės Marijos Raugaitės dailės darbų parodos apžvalga, Juozo Prunskio „Lietuviškoji tarnyba Amerikos balse".

Recenzuojamos knygos: Stasio Santvaro *Buvimo pėdsakai* (K. Barėnas), Aleksandro Radžiaus *Priimk mane, mėnuli* (Aug. Raginis), Emery George *Contemporary East European Poetry* (Spec.). Prisimenama *Lituanus* žurnalo 30 metų sukaktis (A. Dundzila).